

Ustavni sud Bosne i Hercegovine u plenarnom sazivu, u predmetu broj **U-20/24**, rješavajući zahtjev **trinaest članova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine**, na osnovu člana VI/3.a) Ustava Bosne i Hercegovine, člana 57. stav (2) tačka b), člana 59. st. (1) i (2), člana 61. st. (1), (2) i (3) i člana 64. stav (4) Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine – prečišćeni tekst („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 94/14, 47/23 i 41/24), u sastavu:

Seada Palavrić, predsjednica

Valerija Galić, potpredsjednica

Angelika Nußberger, potpredsjednica

Mirsad Ćeman, sudija

Helen Keller, sutkinja

Ledi Bianku, sudija

Marin Vukoja, sudija

na sjednici održanoj 23. januara 2025. godine donio je

ODLUKU O DOPUSTIVOSTI I MERITUMU

Odlučujući o zahtjevu **trinaest članova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine** za ocjenu ustavnosti člana 4. stav (1) tačka 12) Pravilnika o nastavnom planu i programu za osnovni odgoj i obrazovanje Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 77/24) i Priloga broj 20 – Nastavni program za nastavni predmet Historija za IX razred osnovne škole u dijelu koji se odnosi na „Temu 11. Republika Srpska i Odbrambeno-otadžbinski rat“,

utvrđuje se da član 4. stav (1) tačka 12) Pravilnika o nastavnom planu i programu za osnovni odgoj i obrazovanje Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 77/24) i Prilog broj 20 – Nastavni program za nastavni predmet Historija za IX razred osnovne škole u dijelu koji se odnosi na „Temu 11. Republika Srpska i Odbrambeno-otadžbinski rat“ nisu u skladu sa čl. I/2. i III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine.

U skladu sa članom 61. stav (1) Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, član 4. stav (1) tačka 12) Pravilnika o nastavnom planu i programu za osnovni odgoj i obrazovanje Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 77/24) i Prilog broj 20 – Nastavni program za nastavni predmet Historija za IX razred osnovne škole u dijelu koji se odnosi na „Temu 11. Republika Srpska i Odbrambeno-otadžbinski rat“ stavljaju se van snage i prestaju važiti od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srpske“ („Službeni glasnik RS“ broj 77/24).

U skladu sa članom 61. stav (1) Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, zabranjuje se izvođenje nastave za nastavni predmet Historija za IX razred osnovne škole na osnovu str. 185–192. udžbenika „Istorija za 9. razred osnovne škole“, čiji je izdavač Javno preduzeće „Zavod za udžbenike i nastavna sredstva“ a.d. Istočno Novo Sarajevo,

izdanje za 2024. godinu, koji je odobren aktom Ministarstva broj 07.041/052-4017-1/18 od 25. juna 2018. godine.

Za provođenje ove odluke zadužuju se ministar obrazovanja i kulture Republike Srpske i direktor Republičkog pedagoškog zavoda Republike Srpske, kojima se nalaže da, u skladu sa članom 72. stav (5) Pravila Ustavnog suda, u roku od tri mjeseca od dana dostavljanja ove odluke obavijeste Ustavni sud Bosne i Hercegovine o preduzetim mjerama s ciljem izvršenja ove odluke.

Na osnovu člana 64. stav (4) Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, prestaje pravno djelovanje Odluke o privremenoj mjeri broj U-20/24 od 11. oktobra 2024. godine.

Odluku objaviti u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“, „Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine“, „Službenom glasniku Republike Srpske“ i „Službenom glasniku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“.

OBRAZLOŽENJE

I. Uvod

1. Trinaest članova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, i to: Šerif Špago, Edin Ramić, Nermin Mandra, Šemsudin Dedić, Midhat Čaušević, Denijal Tulumović, Safet Kešo, Amor Mašović, Milan Dunović, Zlatan Begić, Vlatko Glavaš, Jasmin Emrić i Elvisa Hodžić (u daljnjem tekstu: podnosioci zahtjeva), podnijelo je 17. septembra 2024. godine Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Ustavni sud) zahtjev za ocjenu ustavnosti člana 16. stav 1. tačka 4) Pravilnika o nastavnom planu i programu za osnovni odgoj i obrazovanje Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 74/23) i Priloga broj 66 – Nastavni program za nastavni predmet Historija za IX razred osnovne škole (u daljnjem tekstu: Pravilnik i Prilog iz 2023. godine).

2. Na osnovu člana 64. Pravila Ustavnog suda, podnosioci zahtjeva zatražili su da Ustavni sud donese privremenu mjeru kojom bi se do donošenja konačne odluke obustavila primjena člana 16. stav 1. tačka 4) Pravilnika i Priloga iz 2023. godine.

3. Podnosioci zahtjeva su 30. septembra 2024. godine obavijestili Ustavni sud da su Pravilnik i Prilog iz 2023. godine prestali da važe i da zahtjev za ocjenu ustavnosti mijenjaju tako što traže ocjenu ustavnosti člana 4. stav 1. tačka 12) Pravilnika o nastavnom planu i programu za osnovni odgoj i obrazovanje Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 77/24; u daljnjem tekstu: Pravilnik) i Priloga broj 20 – Nastavni program za nastavni predmet Historija za IX razred osnovne škole (u daljnjem tekstu: Prilog). Podnosioci zahtjeva su također naveli da ostaju pri zahtjevu za donošenje privremene mjere i predlažu da Ustavni sud naloži da se obustavi primjena člana 4. stav (1) tačka 12) Pravilnika i Priloga.

II. Postupak pred Ustavnim sudom

4. Ustavni sud je Odlukom o privremenoj mjeri broj U-20/24 od 11. oktobra 2024. godine (dostupna na www.ustavnisud.ba) usvojio zahtjev podnosilaca zahtjeva i privremeno obustavio primjenu člana 4. stav (1) tačka 12) Pravilnika i Priloga u dijelu koji se odnosi na „Temu 11. Republika Srpska i Odbrambeno-otadžbinski rat“.

5. Na osnovu člana 23. stav (2) Pravila Ustavnog suda, od Ministarstva obrazovanja i kulture Republike Srpske (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) zatraženo je 25. septembra i 23. oktobra 2024. godine da dostavi odgovor na zahtjev u roku od 30 dana od prijema dopisa. Također, na osnovu člana 34. Pravila Ustavnog suda, od Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH (u daljnjem tekstu: Agencija) zatraženo je 30. septembra 2024. godine da u kontekstu svojih nadležnosti dostavi izjašnjenje i/ili zapažanje u vezi sa zahtjevom za ocjenu ustavnosti.

6. Agencija je 16. oktobra 2024. godine dostavila izjašnjenje na zahtjev. Ministarstvo nije dostavilo odgovor na zahtjev u ostavljenom roku.

III. Relevantne činjenice

Uvodne napomene

7. Vijeće Evrope je 19. decembra 1954. godine u Parizu usvojilo Evropsku konvenciju o kulturi, koju je Republika Bosna i Hercegovina ratificirala 1994. godine. Cilj te konvencije je promoviranje saradnje među evropskim državama na području kulture, obrazovanja, nauke i umjetnosti. U članu 2. Evropske konvencije o kulturi propisano je da će svaka strana ugovornica, u granicama svojih mogućnosti, a) podsticati svoje državljane na izučavanje jezika, historije i civilizacije drugih

ugovornih stranaka, te pružiti olakšice tim strankama radi unapređenja takvog izučavanja na svom području; b) nastojati razvijati izučavanje svog ili svojih jezika, svoje historije i civilizacije na području drugih ugovornih stranaka i pružiti mogućnost državljanima tih stranaka za nastavak takvog izučavanja na svom području.

8. Parlamentarna skupština Vijeća Evrope je 5. aprila 2000. godine usvojila Preporuku 1454(2000) – „Obrazovanje u Bosni i Hercegovini“ u kojoj je posebnu pažnju posvetila problemima vezanim za etničku segregaciju djece, jezička pitanja, etničke stereotipe u školskim udžbenicima i odbijanje vlasti da donesu zajednički kurikulum ili koordiniraju različite kurikulume. U Preporuci je navedeno da su ti problemi nespojivi s načelima Vijeća Evrope i nedostojni države potpisnice Evropske konvencije o kulturi. Parlamentarna skupština Vijeća Evrope je, između ostalog, preporučila da se „[...] 7.4. Nastavi insistirati na prihvatanju moratorija na podučavanje o najnovijem sukobu kako bi se omogućilo historičarima iz svih zajednica u Bosni i Hercegovini, uz pomoć međunarodnih stručnjaka, da razviju zajednički pristup [...]. 7.7. Osigurati da, osim tri konstitutivna naroda, sve manjine prisutne na teritoriji Bosne i Hercegovine također u potpunosti mogu ostvariti svoje pravo na obrazovanje iz multietničke perspektive“.

9. Vijeće ministara Vijeća Evrope usvojilo je Preporuku Rec (2001)15 o podučavanju historije u Evropi dvadeset i prvog vijeka u kojoj je navedeno: „[...] Historijsko istraživanje i historija, na način na koji se podučavaju u školama, ne mogu ni na koji način, niti iz bilo koje namjere, biti podudarni s osnovnim vrijednostima i statutima Vijeća Evrope ukoliko omogućuju ili promoviraju zloupotrebu historije [...]“.

10. Ministri obrazovanja Republike Srpske i Federacije BiH su 5. marta 2002. godine potpisali Privremeni sporazum o zadovoljenju posebnih potreba i prava djece povratnika. Sporazumom je određeno da će sva djeca učiti sve opće predmete na osnovu lokalnog plana i programa, gdje god da se nalaze i gdje god da se oni i njihove porodice vrate (to znači plan i program Republike Srpske u Republici Srpskoj, te kantonalni planovi i programi u FBiH). Dalje je određeno da će u vezi s „nacionalnom grupom predmeta“ (jezik i književnost, historija i geografija, priroda i društvo u početnim razredima osnovne škole, te vjeronauka) roditelji imati mogućnost birati između entitetskog, odnosno kantonalnog nastavnog plana i programa ili nastavnog plana i programa prema vlastitom izboru.

11. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je tokom 2003. godine usvojila Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: Okvirni zakon) kojim su, između ostalog, uređena načela osnovnog obrazovanja i odgoja te opći ciljevi obrazovanja koji se

sastoje od doprinosa „stvaranju društva zasnovanog na vladavini zakona i poštovanju ljudskih prava“. Također, u članu 1. stav (3) Okvirnog zakona propisano je da su organi vlasti nadležni za organiziranje obrazovnog sistema u entitetima, Distriktu i kantonima obavezni primjenjivati i poštovati načela i norme utvrđene tim zakonom i osigurati obrazovanje pod jednakim uvjetima za sve učenike.

12. U skladu s Okvirnim zakonom, te Memorandumom o razumijevanju o uspostavljanju Komisije za izradu smjernica za pisanje udžbenika iz predmeta Historija u Bosni i Hercegovini, potpisanim u maju 2004. godine, entitetska ministarstva obrazovanja, sva kantonalna ministarstva obrazovanja, kao i Odjel za obrazovanje Brčko distrikta BiH usvojili su Smjernice za pisanje i ocjenu udžbenika historije osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: Smjernice).

13. Agencija je na osnovu ovlaštenja iz odredbi čl. 40–45. Okvirnog zakona i člana 6. Zakona o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje usvojila Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa za historiju definiranu na ishodima učenja (u daljnjem tekstu: Zajednička jezgra, dostupna ovdje), koja je postala sastavni dio Zajedničke jezgre definirane na ishodima učenja u Bosni i Hercegovini iz 2018. godine (vidi Relevantne propise).

14. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na sjednici 2. septembra 2020. godine usvojilo Preporuke za politike djelovanja s Mapom puta za unapređenje inkluzivnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini (dostupne ovdje). Taj dokument zajedno su 2019. godine uz podršku Vijeća Evrope izradila relevantna ministarstva na državnom nivou, entitetska ministarstva obrazovanja i deset kantonalnih ministarstava obrazovanja. U Preporukama Vijeća ministara BiH je, između ostalog, navedeno:

[...]

SC 3. – Provesti antidiskriminatorne politike u skladu s međunarodnim standardima.

1. Osigurati da obrazovni sadržaj (NPP, udžbenici i drugi nastavni materijali) budu u skladu s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima tako da obrazovanje doprinese sprečavanju diskriminacije, razvijanju povjerenja i međusobnog poštovanja te promociji iskrene podrške zajedničkim vrijednostima suživota.

a. revidirati obrazovne sadržaje s etnocentričnim narativima, neprihvatljive svjetonazore i sve diskriminatorne elemente, te sve vrste stereotipa;

b. osigurati da obrazovni sadržaj bude zasnovan na razumijevanju i prihvatanju Bosne i Hercegovine kao etnički, jezički, kulturno i vjerski raznolikog društva te da njime budu obuhvaćena različita (višestruka) relevantna stanovišta, otkrića savremene nauke i informacije neophodne za potpuno razumijevanje pojedinačnih pitanja;

c. osigurati da obrazovni sadržaj predstavlja kulturu, tradiciju i historijsko naslijeđe svih konstitutivnih naroda, nacionalnih manjina i ostalih koji žive u Bosni i Hercegovini na nediskriminatoran način te osigurati da ta različitost bude prepoznata kao sastavni i jednako vrijedan dio društva u Bosni i Hercegovini.

[...]

15. Narodna skupština je tokom 2022. godine usvojila novi Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju (u daljnjem tekstu: Zakon o osnovnom obrazovanju). U tom zakonu je u članu 38. stav (1) određeno da se odgojno-obrazovni proces ostvaruje na osnovu nastavnog plana i programa koji, na prijedlog Republičkog pedagoškog zavoda, donosi ministar koji donosi pravilnik o nastavnom planu i programu za osnovni odgoj i obrazovanje.

16. Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (u daljnjem tekstu: OSCE) tokom 2022. godine objavila je dokument „Podučavanje historije o periodu od 1992. do 1995. godine u Bosni i Hercegovini: izgradnja povjerenja ili produbljivanje podjela? – Izvještaj o učenju i nastavi historije o periodu od 1992. do 1995. godine u osnovnim školama u Bosni i Hercegovini“ (u daljnjem tekstu: Izvještaj OSCE-a, dostupan ovdje) u kojem su navedeni zaključci i preporuke za podučavanje predmeta Historija u Bosni i Hercegovini, posebno u vezi s periodom od 1992. do 1995. godine. U Izvještaju OSCE-a zaključeno je:

[...] Potrebna je temeljna promjena u pristupu podučavanju predmeta Historija u BiH, posebno u vezi s periodom od 1992. do 1995. godine, u smislu udaljavanja od narativa monumentalne historije koji sada dominira i približavanja narativu kritičke historije.

- Analizirani udžbenici i nastavni materijali su etnocentrični i njima se razvijaju tri međusobno isključiva narativa.

- Analiziranim udžbenicima i nastavnim materijalima u kojima je prikazan period od 1992. do 1995. godine u BiH doprinosi se politiziranju i instrumentalizaciji prošlosti umjesto uzajamnom razumijevanju i pomirenju.

- U svim analiziranim udžbenicima i nastavnim materijalima sukobom prožete devedesete godine prošlog stoljeća posmatraju se gotovo isključivo kao godine „vlastite“ žrtve i stradanja, promovira se empatija samo prema „vlastitom“ narodu, a „druga“ strana prikazuje se skoro uvijek kao počinitelj zločina.
- U bilo kojem od analiziranih udžbenika i nastavnih materijala ne prevladava primjena multiperspektivnog pristupa i s njim povezanih ishoda učenja.
- Tamo gdje ih ima, multiperspektivnost i kritičko mišljenje nisu u svrsi preispitivanja postupaka pripadnika „vlastitog“ naroda.

17. OSCE je na osnovu tih zaključaka dao sljedeće preporuke:

Preporuka 2: Prihvatiti postojanje višestrukih identiteta i zajedničkih iskustava, te njegovati historijsku empatiju prema „drugima“

[...] Primjenjivanje historijske empatije znači i više „uravnoteženo historijsko viđenje, naročito izlaganjem [učenika i učenica] motivacijama i iskustvima druge zajednice“. To može biti postignuto u BiH jedino kroz uzdržavanje od prikazivanja navodnih fiksiranih uloga žrtve i počinioaca, kao i kroz priznavanje i ukazivanje na postojanje višestrukih identiteta kod samog sebe a i drugih. Ovakav bi pristup učvrstio pozitivna osjećanja prema „drugima“ i oslabio negativna osjećanja, što bi dovelo do promjene u uzajamnim percepcijama. Uravnoteženo historijsko viđenje „drugog“ u postkonfliktnim društvima može se postići na sljedeći način:

2.1: Usmjeriti se na pozitivne priče s „druge strane“

Pozitivne priče s „druge strane“ čine da „drugi“ ne izgledaju samo kao počinioци, već i kao, naprimjer, „herojski pomagači“.

2.2: Prikazati i „drugu stranu“ kao žrtve rata

Sve strane su iskusile teror, mučenje, bijeg, protjerivanje i smrt u ratu. Prepoznati da i pripadnici „druge strane“ trebaju biti vidljivi kao žrtve rata.

2.3: Razumjeti kako i zašto se formiraju grupni narativi

Preispitati ustaljene i nepotkrijepljene stavove, razbiti mitove i razotkriti zloupotrebu historije.

Preporuka 3: Prihvatiti postojanje višestrukih identiteta i obračunati se sa zločinima koje su počinili pripadnici „vlastitog“ naroda prema drugim narodima

Dok u Preporuci 2 stoji da treba prikazati „drugu stranu“ i kao nešto drugo, a ne samo kao počinioce (na primjer kao „herojskog pomagača“ i žrtvu), u Preporuci 3 sugerira se da se pripadnici „vlastite“ zajednice trebaju prikazati i kao nešto drugo a ne samo kao žrtve, to jest, i kao počinioce. Kritičko preispitivanje ovog aspekta historije zahtijevalo bi napuštanje jednostranog pogleda na „vlastiti“ narod kao na skup žrtava. Također bi zahtijevalo iznošenje različitih i individualiziranih aspekata ratne prošlosti, pa i zločina koje su počinili pripadnici „vlastitog“ naroda protiv „drugih“.

Raznoliki i suprotstavljeni izvori trebali bi biti korišteni pri objašnjavanju osjetljivih i kontroverznih pitanja ne bi li se izišlo iz ugla monoperspektivnosti. To bi doprinijelo razvoju (samo)kritičkog viđenja historije „vlastite zajednice“, kao i historije drugih zajednica.

Preporuka 4: Prihvatiti postojanje suprotstavljenih narativa

Proučavanjem historije trebala bi se njegovati sposobnost ispitivanja različitih, pa i suprotstavljenih narativa. To zahtijeva od nastavnika i nastavnica da predstave suprotstavljene stavove učenicima i učenicama. Umjesto da uče jednostrane priče, učenici i učenice „moraju učiti analizirati kako su takve priče nastale, na koji još način bi mogle biti ispričane, kao i kako sada služe u društvene i političke svrhe“.

„Sposobnosti evaluacije, analiziranja, sintetiziranja i tumačenja, razvijene korištenjem suprotstavljenih dokaza, kod učenika i učenica produbljuju razumijevanje prošlosti, a također postavljaju i temelj za zauzimanje kritičkog stava prema onima koji pokušavaju iskoristiti prošlost kako bi opravdali savremena gledišta.“ Ove sposobnosti pomažu da se „predstavi drugačiji pristup historiji – onaj koji podrazumijeva odmak, analitički pristup u gledanju i uravnoteženost između suprotstavljenih gledišta.“

18. **Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije** (u daljnjem tekstu: ECRI) kao nezavisno tijelo Vijeća Evrope za praćenje kršenja ljudskih prava, specijalizirano za pitanja koja se odnose na borbu protiv rasizma i diskriminacije, u Izvještaju za 2024. godinu (dostupno ovdje, str. 21) preporučila je:

[...] da nadležni omoguće dijalog o tome kako uvesti multiperspektivnu nastavu historije u škole [...]. U obrazloženju Preporuke je navedeno: „[...] Parlamentarna skupština Vijeća Evrope preporučila je 2000. godine 'moratorij na

učenje o najnovijem sukobu kako bi se historičarima iz svih zajednica u Bosni i Hercegovini omogućilo da, uz pomoć međunarodnih stručnjaka, razviju zajednički pristup'. Iako bi se takav moratorij mogao smatrati razumnim ubrzo nakon rata, postoje ozbiljna pitanja je li nastavak takvog pristupa još uvijek koristan više od četvrt stoljeća nakon događaja. U tom smislu, dijalog o tome kako uvesti multiperspektivnu nastavu historije mogao bi biti prikladniji od pukog pokušaja njegovog izbjegavanja na neodređeno vrijeme, nadovezujući se i na Rezoluciju Vijeća ministara Vijeća Evrope CM/ResCMN(2019.)⁸, koja je pozvala na 'integrirano obrazovanje zasnovano na zajedničkoj jezgri nastavnog plana i programa koje pokriva historiju i geografiju koji bi se predavali u skladu s inkluzivnim i multiperspektivnim pristupom'. U tom smislu, ECRI se također poziva na nedavni izveštaj OSCE-a o materijalima za nastavu historije za period od 1992. do 1995. godine u Bosni i Hercegovini, kao i na rad Opservatorija Vijeća Evrope za nastavu historije u Evropi. “

Pravilnik i udžbenik iz predmeta Historija za IX razred osnovne škole

19. Ministrica obrazovanja i kulture Republike Srpske je, na prijedlog Republičkog pedagoškog zavoda i na osnovu člana 38. st. 1. i 2. Zakona o osnovnom obrazovanju, u augustu 2024. godine donijela osporeni pravilnik u kojem je određeno da će se nastavni programi za osnovni odgoj i obrazovanje po predmetnim područjima, razredima i nastavnim predmetima nalaziti u prilogima koji će biti objavljeni u posebnoj publikaciji koja čini sastavni dio Pravilnika.

20. Javno preduzeće „Zavod za udžbenike i nastavna sredstva“ a.d. Istočno Novo Sarajevo je 2024. godine izdalo udžbenik „Istorija za 9. razred osnovne škole“ (u daljnjem tekstu: udžbenik), koji je odobren aktom Ministarstva broj 07.041/052-4017-1/18 od 25. juna 2018. godine. U predgovoru udžbenika za 2024. godinu navedeno je: „Udžbenik je pisan na osnovu novog nastavnog programa Istorije za 9. razred u Republici Srpskoj. U žiži su srpski narod i Bosna i Hercegovina.“ Na stranicama od 185. do 192. udžbenika obrađene su teme „Građanski rat u Bosni i Hercegovini (1992–1995). Stvaranje Republike Srpske“ i „Republika Srpska u Dejtonskoj Bosni i Hercegovini“.

21. U udžbeniku je na stranici 185. u dijelu koji nosi naslov „Pitanje budućnosti Bosne i Hercegovine (1991–1992)“, između ostalog, navedeno:

[...] Radovan Karadžić (1945), psihijatar, pjesnik i političar. Kao osnivač i vođa Srpske demokratske stranke imao je izuzetno važnu ulogu u stvaranju Republike Srpske, čiji je bio prvi predsjednik. Vlasti Srbije su ga 2008. godine izručile

Međunarodnom krivičnom sudu u Hagu, koji ga je 2019. godine osudio na doživotni zatvor [...].

22. U udžbeniku je na stranici 186. u dijelu koji nosi naslov „Građanski rat u Bosni i Hercegovini (1992–1995)“, između ostalog, navedeno:

[...] Ratko Mladić (1942), kao pukovnik Jugoslovenske narodne armije, imao je važnu ulogu u odbrani Srba u Hrvatskoj 1991. godine. Kao general, bio je od 1992. do 1996. godine načelnik Glavnog štaba Vojske Republike Srpske. Vlasti Srbije su ga 2011. godine izručile Međunarodnom krivičnom sudu u Hagu.

[...] Vođa Muslimana Alija Izetbegović u martu 1992. povukao je pristanak na plan Evropske zajednice (Kutiljerov plan), kojim bi se rat izbjegao decentralizacijom BiH. Tog mjeseca su u zapadnu Hercegovinu i Posavinu ušle jedinice vojske susjedne Hrvatske. Uprkos protivljenju Srba, Evropska zajednica i SAD su u aprilu 1992. godine priznale nezavisnost BiH. Tada se raširio rat sa odlikama međunacionalnog i međuvjerskog sukoba. U građanskom ratu u BiH međusobno su ratovala vojske Srba, Hrvata i Muslimana (od septembra 1993. godine nazivaju se Bošnjaci) [...].

23. U udžbeniku je na stranici 187. u dijelu koji nosi naslov „Kraj rata 1995. godine“, između ostalog, navedeno:

[...] Predviđeno je da BiH ima tročlano predsjedništvo, dvodomnu strukturu, savjet ministara, centralnu banku i ustavni sud. Entitetima i trima konstitutivnim narodima ostavljena je mogućnost sprečavanja odluka koje pogađaju njihove interese. Zajedničke nadležnosti BiH jesu spoljna politika, spoljna trgovina i pitanje državljanstva. Svi ostali poslovi su u nadležnosti entiteta. Vrhovni tumač Dejtonskog mira i ustanova koja se stara o njegovom provođenju je Kancelarija visokog predstavnika međunarodne zajednice [...].

24. U udžbeniku je na stranici 188. u dijelu koji nosi naslov „Iz istorijskih tekstova“, između ostalog, navedeno:

*[...] *U oktobru 1991. godine u Skupštini BiH je, mimo volje gotovo svih srpskih poslanika, usvojen dokument kojim je tražena nezavisnost BiH. Na to su poslanici SDS i srpski poslanici iz nekih manjih stranaka formirali Skupštinu srpskog naroda u BiH.*

DEKLARACIJA SKUPŠTINE SRPSKOG NARODA U BOSNI I HERCEGOVINI

Postojeći ustavno-pravni poredak je uveliko narušen u Jugoslaviji i u Bosni i Hercegovini. Ugrožena su prava i bitni interesi srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Već dugo traje zavjera da se srpski narod, kao konstitutivni narod u Bosni i Hercegovini, svede na nacionalnu manjinu. Pošto je srpski narod poučen tragičnim iskustvima u ovom vijeku, pogotovo genocidom izvršenim nad njim, pošto prijeti opasnost od novih i sličnih tragičnih događaja, ustanovljena je Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. [...]

**Predsjedništvo BiH je u decembru 1991. godine, preglasavajući srpske članove, zatražilo od Evropske zajednice priznanje državne nezavisnosti. Skupština srpskog naroda u BiH bila je prinuđena da odgovori na zanemarivanje volje Srba.*

Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, kao legitimni, slobodno i demokratski izabrani predstavnik i zaštitnik njegovih prava i interesa, ostvarujući njegovu plebiscitom izraženu volju i na njoj zasnovanu svoju odluku da se pristupi formiranju Republike srpske Bosne i Hercegovine, na zasjedanju održanom 9. januara 1992. godine donosi

Deklaraciju o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine

I

Na područjima srpskih autonomnih regija i oblasti i drugih srpskih etničkih cjelina u Bosni i Hercegovini, uključujući i područja na kojima je srpski narod ostao u manjini zbog genocida koji je nad njim izvršen u Drugom svjetskom ratu, a na osnovu plebiscita održanog 9. i 10. novembra 1991. godine na kome se srpski narod izjasnio za ostanak u zajedničkoj državi Jugoslaviji, osniva se i proglašava

*REPUBLIKA SRPSKOG NARODA BOSNE I HERCEGOVINE**II*

Republika se nalazi u sastavu savezne države Jugoslavije kao njena federalna jedinica. [...]

25. U udžbeniku je na str. 189. i 190. u dijelu koji nosi naslov „Politika centralizacije Bosne i Hercegovine“, između ostalog, navedeno:

[...] Političke prilike u BiH i poslije Dejtonskog mira bile su obilježene nacionalnim pitanjem. Politički predstavnici Hrvata borili su se za ravnopravnost sa većinskim bošnjačkim narodom u Federaciji BiH i za što bliže veze sa Hrvatskom. Politički predstavnici Bošnjaka strahovali su od secesije Republike Srpske, kao i sjedinjenja i secesije hrvatskih teritorija u Federaciji BiH. Bošnjačke stranke uglavnom su težile centralizaciji i unitarizaciji BiH, osporavajući Republiku Srpsku. Upravo zato je Republika Srpska bila odlučno za očuvanje Dejtonskog mirovnog ugovora i što bliže veze sa maticom Srbijom. Djelatnost „međunarodne zajednice“, oličene prvenstveno u SAD i Evropskoj uniji, svodila se uglavnom na podršku bošnjačkoj strani, sa obrazloženjem stvaranja djelotvorne države.

Kršenje odredbi Dejtonskog mirovnog ugovora sa ciljem centralizacije BiH vršeno je uz politički i ekonomski pritisak na Republiku Srpsku, pa i primjenu nasilja. Nakon rata, finansijska i druga pomoć u periodu obnove uslovljavana je političkim ustupcima. Od 5,3 milijarde dolara te pomoći, Srpska je dobila manje od petine.

Protiv interesa Republike Srpske nerijetko su bile odluke Kancelarije visokog predstavnika i Ustavnog suda BiH.

Visokim predstavnicima proširena su ovlašćenja, tako da su oni u vrijeme snažnog stranog intervencionizma od 2000. do 2006. godine donosili zakone i odluke kojima su čak mijenjali ustavno uređenje i Dejtonski mirovni ugovor, koje je trebalo da štite i provode. Mnoge nadležnosti Republike Srpske prenijete su na nivo zajedničkih institucija BiH. One koji su se suprotstavili takvoj politici visoki predstavnik je strogo kažnjavao. Ukinute su entitetske vojske i formirane Oružane snage BiH. Takođe, formirani su: Sud i Tužilaštvo BiH, Državna granična služba, televizija BHT 1, neke policijske službe, Uprava za indirektno oporezivanje.

Odluka o statusu Brčkog, koje je u ratu bilo u Srpskoj, bila je na štetu srpskog entiteta. Distrikt Brčko uređen je kao posebna teritorija koja je formalno zajednički posjed RS i FBiH.

U Ustavnom sudu BiH bošnjačke i strane sudije preglasavale su u važnim predmetima srpske i hrvatske sudije. Tako je Ustavni sud donio odluke o: konstitutivnosti sva tri naroda na cijelom prostoru BiH, osporavanju znamenja Republike Srpske (grb i himna), kao i Dana Republike (9. januar), itd.

Uprkos svemu, Republika Srpska ima i dalje široku samoupravu. Predstavlja stabilniji dio BiH. Njeguje bliske veze sa svojom maticom Srbijom, na osnovu Sporazuma o specijalnim i paralelnim vezama, predviđenim Dejtonskim mirovnim ugovorom. [...]

26. U udžbeniku je na stranici 191. u dijelu koji nosi naziv „Pitanja i zadaci“, između ostalog, navedeno:

[...]

1. Zašto je na Republiku Srpsku i poslije 1995. godine vršen pritisak iz Sarajeva i iz inostranstva.

2. Koje su dvije institucije služile za podrivanje nadležnosti Republike Srpske i centralizaciji BiH?

3. Kako je riješen status opštine Brčko?

[...]

IV. Zahtjev

a) Navodi iz zahtjeva

27. Podnosioci zahtjeva smatraju da su član 4. stav (1) tačka 12) Pravilnika i Prilog kao sastavni dio Pravilnika suprotni načelu vladavine prava iz člana I/2. i članu III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine, pravu na obrazovanje iz člana II/3.1) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 2. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljnjem tekstu: Evropska konvencija), te pravu na nediskriminaciju iz člana II/4. Ustava Bosne i Hercegovine, člana 14. Evropske konvencije i člana 1. Protokola broj 12 uz Evropsku konvenciju.

28. U vezi s dopustivošću zahtjeva, podnosioci zahtjeva su istakli da je Ustavni sud u sličnim situacijama (vidi Ustavni sud, odluke o dopustivosti i meritumu br. *U-8/17* od 30. novembra 2017. godine, tač. 26. i 40, i *U-9/21* od 2. decembra 2021. godine, tačka 25, dostupne na www.ustavnisud.ba) zaključio da su zahtjevi dopustivi u slučajevima u kojima su se aktima niže pravne snage pokretala pitanja poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda zaštićenih Ustavom Bosne i Hercegovine i Evropskom konvencijom. U vezi s tim su naveli da se u ovom slučaju postavlja pitanje kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda, zbog čega smatraju da je zahtjev dopustiv. Zatim, podnosioci zahtjeva su ukazali da je nastavni program za predmet Historija za IX razrede osnovne škole u Republici Srpskoj sve do 2022. godine bio koncipiran uz poštovanje jednakog pristupa obrazovanju za sve. Nasuprot tome, kako ističu, osporenim članom 4. stav (1) tačka 12) Pravilnika i

pratećim Prilogom uz nastavni program uvedena je nova tematska cjelina „Tema 11. Republika Srpska i Odbrambeno-otadžbinski rat“, koju bi učenici trebali izučavati okvirno deset nastavnih časova u IX razredu osnovne škole. Podnosioci zahtjeva navode da je na taj način u izučavanje predmeta Historija uvedena diskriminacija u vezi s njihovim pravom na obrazovanje, te da su te odredbe suprotne odredbama Okvirnog zakona kao odluci institucija Bosne i Hercegovine.

1. Navodi o neusaglašenosti osporenih odredbi s pravom na obrazovanje i pravom na nediskriminaciju

29. Obrazlažući navode o neusaglašenosti osporenih odredbi s pravom na obrazovanje, podnosioci zahtjeva navode da roditelji djece imaju pravo zahtijevati od države da poštuje njihova religijska i filozofska uvjerenja. Smatraju da je osporenim rješenjem iz Pravilnika značajnom broju roditelja i učenika nesrpske nacionalnosti u RS nametnuto izučavanje teme koja je sporna jer ih onemogućava da pravo na obrazovanje ostvaruju u skladu sa svojim religijskim i filozofskim uvjerenjima.

30. Također, podnosioci zahtjeva tvrde da su navedene odredbe usko povezane sa članom 14. Evropske konvencije i članom 1. Protokola broj 12 uz Evropsku konvenciju kojima je zabranjena diskriminacija. Naročito ukazuju da je osporenim odredbama uspostavljena indirektna diskriminacija učenika nesrpske nacionalnosti. U vezi s navedenim, podnosioci zahtjeva ističu da Zakon o osnovnom obrazovanju nema odredbe kojima je regulirano pitanje izučavanja tzv. nacionalne grupe predmeta, što implicira da su svi učenici u entitetu RS primorani izučavati istu materiju iz predmeta Historija, u skladu sa spornim odredbama Pravilnika. Smatraju da bi učenici nesrpske nacionalnosti zbog različitih filozofskih uvjerenja trebali biti drugačije tretirani kako ne bi bili dovedeni u nepovoljan položaj. U tom pogledu ukazuju da se učenje o temi „RS, Bosna i Hercegovina i prostor bivše Jugoslavije na kraju XX i početku XXI vijeka“ protivi njihovim filozofskim uvjerenjima. U vezi s tim obrazlažu da su „filozofska uvjerenja nesrpskog stanovništva u RS“ o temi „RS i Odbrambeno-otadžbinski rat“ formirana na osnovu teških zločina i genocida koji su počinjeni tokom agresije i rata od 1992. do 1995. godine u Bosni i Hercegovini. Navode da su ti događaji bili predmet rasprava i dokazivanja pred nizom međunarodnih i domaćih sudova i da su proglašeni anticivilizacijskim i zločinačkim, te da su osobe čije se izučavanje uvodi u nastavu proglašene odgovornim za ratne zločine i osuđene na dugotrajne kazne zatvora.

31. Nadalje, podnosioci zahtjeva ukazuju da je sporni nastavni program omogućio da se nastava iz predmeta Historija za IX razrede osnovnih škola od 2024. godine održava po udžbeniku „Istorija“ autora Dragiše D. Vasića u izdanju JP „Zavod za udžbenike i nastavna sredstva“ Istočno Sarajevo. U

tom udžbeniku, kako navode, na str. 185–190. obrađena je materija naslovljena kao tema „XI: RS, Bosna i Hercegovina i prostor bivše Jugoslavije na kraju XX i početku XXI vijeka“ koja pokriva oblast „RS i Odbrambeno-otadžbinski rat“. Podnosioci zahtjeva navode da je u tom udžbeniku „9. januar“ označen kao Dan RS, agresija i rat u Bosni i Hercegovini su predstavljeni kao građanski rat, prezentirana je Deklaracija Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, navedeno je da je Srbija matica RS, da su institucije Bosne i Hercegovine zajedničke institucije, da je entitet RS država srpskog naroda, Radovan Karadžić i Ratko Mladić su predstavljeni bez osuda za ratne zločine i genocid itd. U vezi s tim, podnosioci zahtjeva navode da je Ustavni sud u Odluci broj U-3/13 utvrdio da je određivanje „9. januara“ kao Dana RS bilo diskriminirajuće za nesrpsko stanovništvo. Zatim ističu da je karakter rata u Bosni i Hercegovini kao međunarodnog oružanog sukoba potvrđen pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju u predmetu protiv Duška Tadića, kao i pred Međunarodnim sudom pravde u predmetu koji se vodio povodom tužbe Bosne i Hercegovine protiv Srbije za genocid. Osim toga, ukazuju da se učenicima IX razreda osnovnih škola u entitetu RS nameće narativ prema kojem su institucije Bosne i Hercegovine „zajedničke institucije“, što je suprotno Odluci Ustavnog suda broj U-23/22. Nadalje, podnosioci zahtjeva navode da Deklaraciju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini nesrpsko stanovništvo doživljava kao inicijalni dokument za početak rata u Bosni i Hercegovini, a da je navod da je Republika Srbija „matica“ za entitet RS diskriminirajući za Bošnjake koji takav narativ doživljavaju kao prisvajanje entiteta isključivo za srpski narod. Prema ocjeni podnosilaca zahtjeva, takav koncept je diskriminirajući za one koji nisu Srbi i protivan je i odluci Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti naroda u predmetu broj U-5/98. Stoga, podnosioci zahtjeva smatraju da sve navedeno potvrđuje da su učenici nesrpske nacionalnosti izloženi diskriminaciji jer se učenje o navedenim temama protivi njihovim filozofskim uvjerenjima.

2. Navodi o neusaglašenosti osporenih odredbi sa čl. I/2. i III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine

32. Podnosioci zahtjeva su također naveli da se osporenim odredbama krši odredba člana I/2. Ustava Bosne i Hercegovine kojim su utvrđena demokratska načela tako da je Bosna i Hercegovina određena kao demokratska država koja funkcioniра u skladu sa zakonom, kao i da su osporene odredbe suprotne članu III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine, prema kojem su se entiteti i njihove administrativne jedinice dužni u potpunosti pridržavati odluka institucija Bosne i Hercegovine. U tom pogledu, podnosioci zahtjeva navode da je Parlamentarna skupština BiH donijela Okvirni zakon kojim je regulirala okvir za osnovno obrazovanje i na osnovu kojeg je postojala obaveza svih nižih organa vlasti u Bosni i Hercegovini da se pridržavaju Okvirnog zakona. Naglašavaju da je bilo nužno

da se u obrazovnom procesu, između ostalog, promovira poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini i vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji, kao i obrazovanje bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Zatim su ukazali da je članom 59. Okvirnog zakona propisano da svi zakoni u entitetima, kantonima i Brčko distriktu BiH, kao i drugi propisi iz oblasti osnovnog obrazovanja moraju biti usklađeni s odredbama tog zakona. Zbog toga, prema ocjeni podnosioca zahtjeva, insistiranje na spornim temama onako kako je to definirano osporenim odredbama suprotno je poštovanju osnovnih načela i ciljeva utvrđenih Okvirnim zakonom, zbog čega su te odredbe protivne čl. 3. i 4. Okvirnog zakona, što ih čini neustavnim.

b) Izjašnjenje Agencije na zahtjev

33. Agencija je navela da je članom 6. Zakona o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje uspostavljena njena nadležnost u pogledu razvoja zajedničke jezgre nastavnih planova i programa u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju i da je Agencija nadležna za praćenje primjene zajedničke jezgre nastavnih planova i programa u skladu sa standardima utvrđenim Okvirnim zakonom. Zatim je ukazala da ministarstva obrazovanja imaju zakonsku obavezu da pri izradi nastavnih planova i programa ili novih predmetnih kurikuluma u što većem obimu koriste zajedničku jezgru nastavnih planova i programa. Također, ministarstva su obavezna da standardima i normativima u obrazovanju osiguraju dosljednu i efikasnu primjenu zajedničkih jezgri nastavnih programa i planova u svim školama u Bosni i Hercegovini, a sve u skladu sa čl. 42–45. Okvirnog zakona. Zatim su naveli da je Zajednička jezgra izrađena 2018. godine. Nakon toga pojedina ministarstva obrazovanja su započela s izradom predmetnih kurikuluma. Agencija je također navela da su ishodi učenja i strukturu iz Zajedničke jezgre pri izradi predmetnih kurikuluma koristila naprimjer ministarstva obrazovanja Zeničko-dobojskog kantona, Sarajevskog kantona, Posavskog kantona, Zapadnohercegovačkog kantona, Srednjobosanskog kantona i Kantona 10.

34. Agencija je dalje navela da je analizom Nastavnog programa za IX razred za historiju u Republici Srpskoj uočeno kako pri izradi tog dokumenta nisu korišteni Zajednička jezgra, Smjernice za provođenje Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa definirane na ishodima učenja (APOSO 2015), kao ni uputstva za izradu novih predmetnih kurikuluma koja se nalaze u dokumentu „K obrazovanju koje pravi promjenu – Osnovne postavke za izradu predmetnih kurikuluma“. Naime, Agencija je ukazala da u skladu s navedenim dokumentima elementi za izradu novih kurikuluma trebaju biti: opis predmeta, ciljevi učenja i proučavanja predmeta, oblasna struktura predmetnog kurikuluma, odgojno-obrazovni ishodi (razrada odgojno-obrazovnih ishoda, ključni sadržaji, preporuke za ostvarenje odgojno-obrazovnih ishoda i poveznica sa Zajedničkom jezgrom), učenje,

podučavanje i vrednovanje u predmetnom kurikulumu. U vezi s tim Agencija je navela da se sporni Nastavni program za IX razred za historiju u Republici Srpskoj sastoji od općih i posebnih ciljeva programa, sadržaja programa, ishoda učenja, sadržaja programa/pojmova, korelacije s drugim nastavnim predmetima i didaktičkih uputstava i preporuka, ali da ishodi učenja i oblasna struktura nisu preuzeti iz Zajedničke jezgre niti se u dokumentu vidi poveznica s njom.

V. Relevantni propisi

35. U Ustavu Bosne i Hercegovine relevantne odredbe glase:

PREAMBULA

Oslanjajući se na poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti,

Posvećeni miru, pravdi, toleranciji i pomirenju,

Ubijedeni da demokratski organi vlasti i pravične procedure najbolje stvaraju miroljubive odnose unutar pluralističkog društva,

[...]

Član I stav 2.

Bosna i Hercegovina

2. Demokratska načela

Bosna i Hercegovina je demokratska država koja funkcioniše u skladu sa zakonom i na osnovu slobodnih i demokratskih izbora.

Član II stav 3. tačka l) i stav 4.

Ljudska prava i osnovne slobode

Sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz stava 2 . ovog člana, što uključuje:

[...]

l) Pravo na obrazovanje.

4. Nediskriminacija

Uživanje prava i sloboda, predviđenih u ovom članu ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I ovog Ustava, osigurano je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, je

zik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.

Član VI stav 5.

Ustavni sud

5. Odluke

Odluke Ustavnog suda su konačne i obavezujuće.

36. Preporuka (Vijeće Evrope, Vijeće ministara) Rec (2001)15 o podučavanju historije u Evropi dvadeset i prvog vijeka od 31. oktobra 2001. godine u relevantnom dijelu glasi:

Dodatak preporuci Rec (2001)15

1. Ciljevi podučavanja historije u dvadeset i prvom vijeku

Podučavanje historije u demokratskoj Evropi trebalo bi:

– da zauzima ključno mjesto u obučavanju odgovornih i aktivnih građana, kao i u razvoju poštovanja svih vrsta razlika, zasnovanom na razumijevanju nacionalnog identiteta i principa tolerancije;

– biti odlučujući faktor u pomirenju, priznavanju, razumijevanju i uzajamnom povjerenju između naroda;

– da igra ključnu ulogu u unapređivanju osnovnih vrijednosti, kao što su tolerancija, uzajamno razumijevanje, ljudska prava i demokratija;

[...]

– omogućiti Evropljanima da ojačaju svoj individualni i kolektivni identitet znanjem o zajedničkom historijskom naslijeđu u lokalnim, regionalnim, državnim, evropskim i globalnim dimenzijama;

– biti instrument za sprečavanje zločina protiv čovječnosti.

2. Zloupotreba historije

Nastava historije ne smije biti instrument za ideološku manipulaciju, propagandu, niti se smije koristiti za unapređenje netolerantnih i ultranacionalističkih, ksenofobičnih, rasističkih ili antisemitističkih ideja.

Historijsko istraživanje i historija, na način na koji se podučavaju u školama, ne mogu ni na koji način, niti iz bilo koje namjere, biti podudarni sa osnovnim

vrijednostima i statutima Vijeća Evrope ukoliko omogućuju ili promoviraju zloupotrebu historije putem:

- krivotvorenja ili izrađivanja lažnih dokaza, lažiranih statistika, lažnih slika, itd.;*
- opsesije jednim događajem radi opravdavanja ili prikrivanja drugog;*
- iskrivljavanja prošlosti radi propagande;*
- pretjerano nacionalističkom verzijom prošlosti koja može stvoriti dihotomiju tipa „mi“ i „oni“;*
- zloupotrebe historijskih zapisa;*
- poricanjem historijskih činjenica;*
- izostavljanjem historijskih činjenica.*

37. **Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini** („Službeni glasnik BiH“ br. 18/03 i 88/07 – Završne odredbe Zakona o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje) u relevantnom dijelu glasi:

Član 1. st. (1), (3) i (4)

Ovim zakonom uređuju se principi predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja, obrazovanja odraslih i osnivanja i funkcioniranja institucija za pružanje usluga u obrazovanju u Bosni i Hercegovini, kao i dopunska nastava za djecu državljana BiH u inozemstvu.

Organi vlasti nadležni za organiziranje obrazovnog sistema u Brčko Distriktu BiH, Republici Srpskoj, Federaciji BiH i kantonima, u skladu sa ustavom (u daljem tekstu: nadležne obrazovne vlasti), ustanove koje se prema važećim zakonima u Bosni i Hercegovini registriraju za pružanje usluga u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i obrazovanja odraslih (u daljem tekstu: škole), i druge stručne institucije u oblasti obrazovanja, obavezni su primjenjivati i poštivati principe i norme utvrđene ovim zakonom i osigurati obrazovanje pod jednakim uslovima za sve učenike.

Principi i standardi utvrđeni ovim zakonom i na osnovu ovog zakona ne mogu se smanjivati.

1. Svrha obrazovanja

Član 2.

Svrha obrazovanja je da, kroz optimalni intelektualni, fizički, moralni i društveni razvoj pojedinca, u skladu s njegovim mogućnostima i sposobnostima, doprinese stvaranju društva zasnovanog na vladavini zakona i poštivanju ljudskih prava, te doprinese njegovom ekonomskom razvoju koji će osigurati najbolji životni standard za sve građane.

2. Opći ciljevi obrazovanja

Član 3. stav (1) i stav (2) tač. a), c) i d)

Opći ciljevi obrazovanja proizlaze iz općeprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti demokratskog društva, te vlastitih vrijednosnih sistema zasnovanih na specifičnostima nacionalne, historijske, kulturne i vjerske tradicije naroda i nacionalnih manjina koje žive u Bosni i Hercegovini.

Opći ciljevi obrazovanja su:

a) omogućavanje pristupa znanju kao osnovi za razumijevanje sebe, drugoga i svijeta u kojem se živi;

c) promocija poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, i priprema svake osobe za život u društvu koje poštuje principe demokratije i vladavine zakona;

d) razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji, na način primjeren civilizacijskim tekovinama, upoznajući i uvažavajući druge i drugačije, poštujući različitosti i njegujući međusobno razumijevanje, toleranciju i solidarnost među svim ljudima, narodima i zajednicama u Bosni i Hercegovini i svijetu;

II – NAČELA U OBRAZOVANJU

1. Pravo djeteta na obrazovanje

Član 4. st. (1) i (2)

Svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem obrazovanju, bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi.

Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uslova i prilika za sve, za početak i nastavak daljeg obrazovanja.

Član 36.

Škola promovira jednake šanse za sve svoje učenike, nastavnike i ostale zaposlenike, uvažavajući i promovirajući istovremeno i pravo na različitosti među njima. U tom cilju nadležne obrazovne vlasti i škola utvrđuju i provode vlastite programe koji podržavaju i njeguju različite kulture, jezike i vjeroispovijesti svojih učenika i zaposlenika.

VIII – STANDARDI U OBRAZOVANJU

Član 42.

U svim javnim i privatnim školama u Bosni i Hercegovini uspostaviti će se i primjenjivati zajedničko jezgro nastavnih planova i programa.

Član 43.

Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa sastoji se od nastavnih planova i programa sa što je moguće širom zajedničkom jezgrom za sve predmete osnovnog i općeg srednjeg obrazovanja.

Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa izrađuje posebno ad hoc privremeno tijelo. Članove ovog tijela imenuju ministri obrazovanja entiteta, kantona i Brčko Distrikta BiH, a jednog člana imenuje ministar civilnih poslova.

Na prijedlog privremenog tijela iz prethodnog stava, sporazum o zajedničkom jezgri nastavnih planova i programa usvajaju i potpisuju ministri obrazovanja entiteta, ministri obrazovanja svih kantona iz Federacije Bosne i Hercegovine, te predstavnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Zajedničko jezgro nastavnih programa i planova će:

- a) osigurati da se kroz vaspitno-obrazovni proces razvija pozitivan odnos i osjećaj pripadnosti državi Bosni i Hercegovini;*
- b) garantirati i osigurati kvalitetno obrazovanje za svu djecu i dostizanje zadovoljavajućeg standarda znanja, vještina i sposobnosti;*

[...]

38. **Sporazum o Zajedničkom jezgri nastavnih planova i programa** („Službene novine Federacije BiH“ broj 42/03) u relevantnom dijelu glasi:

Ministri obrazovanja entiteta i kantona i direktor Odjela za obrazovanje Brčko Distrikta usvajaju Sporazum o Zajedničkom jezgri nastavnih planova i programa.

II

Ovim se Sporazumom ministri obrazovanja entiteta i kantona i direktor Odjela za obrazovanje Brčko Distrikta obavezuju uključiti Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa u planove i programe koje oni donose, a koji se izučavaju u područjima pod njihovom nadležnošću.

III

Potpisnici ovoga Sporazuma obavezuju se da će osigurati da se od početka školske 2003./2004. godine u svim školama u Bosni i Hercegovini nastava izvodi na osnovu planova i programa u koje je uključeno Zajedničko jezgro nastavnih planova i programa.

39. Smjernice za pisanje i ocjenu udžbenika historije za osnovne i srednje škole u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 5/07) u relevantnom dijelu glase:

1. Polazne osnove

[...]

U skladu s Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju ("Službeni glasnik BiH", br. 18/2003), a posebno s članovima 3, 4 i 6, ovog Zakona, te Memorandumom o razumijevanju o uspostavi Komisije za izradu smjernica za pisanje udžbenika historije u Bosni i Hercegovini, potpisanog u maju 2004. godine, ministar obrazovanja i kulture Republike Srpske, sva kantonalna ministarstva obrazovanja kao i Odjel obrazovanja Brčko Distrikta BiH su usvojili doljenavedeni tekst smjernica čiju su izradu potpomogli Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, Ministarstvo obrazovanja i kulture Republike Srpske i Ministarstvo obrazovanja i nauke Federacije Bosne i Hercegovine.

Udžbenik historije proizlazi iz nastavnog plana i programa.

U izradi smjernica uvažavane su preporuke Memoranduma o razumijevanju, u kojem se ističu ciljevi da:

1.1. Učenici dobiju osnovno razumijevanje historije sva tri konstitutivna naroda i nacionalnih manjina;

- 1.2. *Bosna i Hercegovina bude glavna polazna tačka;*
- 1.3. *Tri konstitutivna naroda i nacionalne manjine budu predstavljene na nepristrasan način;*
- 1.4. *Sporna pitanja propisanog nastavnog plana i programa budu objašnjena na način koji ne vrijeđa, te uvažava osjećanja konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina;*
- 1.5. *Susjedne države budu predstavljene na nepristrasan način;*
- 1.6. *Interaktivno učenje i komparativni metodološki pristupi budu primijenjeni prilikom pisanja udžbenika.*

2. Opće smjernice za pisanje udžbenika historije

[...]

- 2.2. *Udžbenici trebaju biti naučno utemeljeni, objektivni, te usmjereni na stvaranje zajedničkog razumijevanja, pomirenja i mira u BiH.*
- 2.3. *Kod pisanja udžbenika, autori trebaju primjenjivati multiperspektivnost, kako bi učenicima omogućili da se nauče toleranciji. Multiperspektivnost treba biti zastupljena u svim aspektima udžbenika, u tekstovima, ilustracijama i izvorima. Pristup multiperspektivnosti može biti zastupljen u udžbenicima samim tim što će biti predstavljeni i drugi pogledi na određenu činjenicu ili događaj.*

[...]

- 2.6. *Pitanja i zadatke za učenike treba formulirati na način koji će poticati kritičko i otvoreno razmišljanje, kao i sposobnosti da se analiziraju historijski procesi. Autori trebaju voditi računa o tome da tekst udžbenika potiče razvoj kritičkog mišljenja učenika, prikazujući historijske sadržaje iz različitih perspektiva.*
- 2.7. *Osjetljiva pitanja/kontroverzne teme trebaju biti navedene u udžbenicima, kako bi bile otvorene za diskusiju. Navesti da postoje različite interpretacije istih historijskih događaja, uz obavezno navođenje različitih historijskih izvora.*

[...]

2.10. *Uopćeno govoreći, jezik koji se koristi u udžbenicima treba biti oslobođen termina i definicija koji navode na mržnju i stvaraju sliku neprijatelja, posebno kad se govori o susjednim državama.*

[...]

2.18. *Udžbenici historije moraju biti u skladu s Ustavom Bosne i Hercegovine.*

Zaključci:

1. *Komisija je konstatirala da postoji različito viđenje određenih historijskih sadržaja u nastavnim planovima i programima i tačke 1.2 Memoranduma o razumijevanju, koja navodi da je Bosna i Hercegovina polazna tačka, i predlaže da se nastavi rad na usaglašavanju nastavnih planova i programa kroz izradu standarda u obrazovanju.*

2. *Trebalo bi poduzeti daljnje korake, usmjerene ka usaglašavanju koncepta prikazivanja historijskih sadržaja iz nacionalne historije (pod nacionalnom historijom podrazumijeva se historija svih konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina koji su živjeli, odnosno žive na prostoru Bosne i Hercegovine).*

3. *Smjernice za predmet Historija, trebaju se odraziti i na predmet Poznavanje prirode i društva.*

40. **Odluka o odobravanju Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za historiju definirane na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH“ broj 3/16) u relevantnom dijelu glasi:**

ZJNPP za historiju definirana na ishodima učenja

[...]

Cilj Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za historiju definirane na ishodima učenja je razvoj historijskog mišljenja do kojeg dolazimo usvajanjem temeljnih historijskih znanja koja se odnose na poznavanje najvažnijih činjenica, datuma i historijskih osoba, te razumijevanje temeljnih historijskih pojmova, kao i stjecanjem pet vještina, a to su:

- hronološko mišljenje;

- razumijevanje historijske naracije;

- analiza historijskih događaja i njihove interpretacije;

- historijsko istraživanje i

- analiza vrijednosnih historijskih tema i zauzimanje stavova.

Dakle, cilj nastave historije nije samo usvajanje temeljnih činjeničnih podataka i razumijevanje temeljnih historijskih pojmova nego i razvoj pet temeljnih vještina koje će kod učenika razviti kompetencije historijskog mišljenja.

Stoga, nastava historije treba biti usmjerena ne samo na učenje historijskih podataka nego i na razvoj historijskih pojmova drugog reda – metapojmova.

Nauci zastupljenoj određenim nastavnim predmetom cilj je naučiti djecu ne samo određenim znanjima i vještinama nego i doprinijeti njihovom razvoju mišljenja i razvoju ličnosti. Razvoj metapojmova predstavlja veliki doprinos obrazovanju podjednako kao i odgoju razvijajući toleranciju na različitost, multiperspektivnost, otvorenost, kritičko mišljenje i razumijevanje konteksta.

[...]

OBLAST 1: HISTORIJSKI IZVORI I PROUČAVANJE HISTORIJE

Ishodi učenja

[...]

3. Tumači prošlost temeljem didaktički oblikovanih historijskih izvora i razumije šta sve može utjecati na pisanje historije otkriva različita historijska stajališta na historijske događaje i određuje kontekst u kojem su ta gledišta nastala (kritičko mišljenje).

OBLAST 2: HISTORIJSKO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: HISTORIJSKO VRIJEME I HRONOLOGIJA

Ishodi učenja

[...]

3. Razumije historijska razdoblja, kako su povezani događaji u njima, objašnjava glavne pravce, procese i probleme iz prošlosti smještajući ljude i događaje u vremenski i prostorni okvir.

[...]

OBLAST 3: HISTORIJSKO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: KONTINUITET I PROMJENA

Ishodi učenja

1. Objašnjava kako su glavni događaji u vremenu povezani jedan s drugim, i rekonstruira, prati i tumači određene oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva u različitim kontekstima kroz vrijeme i kroz različita historijska razdoblja.

[...]

***OBLAST 4: HISTORIJSKO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: UZROČNO-
POSLJEDIČNI ODNOSI******Ishodi učenja***

[...]

3. Razumije složenost historijskih uzroka i posljedica, kao i ograničenja da se utvrdi uzrok i posljedica.

[...]

41. **Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju** („Službeni glasnik RS“ broj 81/22) u relevantnom dijelu glasi:

Član 5. tač. 5), 6), 10) i 14)

Zadaci osnovnog odgoja i obrazovanja su:

5) razvijanje svijesti o pripadnosti vlastitom nacionalnom i kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji na način primjeren civilizacijskim tekovinama,

6) razumijevanje i njegovanje potreba za kulturom i očuvanjem nacionalnog kulturnog nasljeđa i kulturnih dobara,

10) razvijanje komunikacionih sposobnosti, tolerancije, poštovanja različitosti i mišljenja drugih, te njegovanje drugarstva i prijateljstva,

14) podsticanje i razvijanje kulturne, vjerske, jezičke i polne ravnopravnosti i tolerancije, te empatije prema slabim, starim i nemoćnim licima.

Član 6.

(1) Svako dijete ima jednaka prava i jednake mogućnosti u osnovnom odgoju i obrazovanju bez diskriminacije po bilo kom osnovu.

(2) Jednaka prava i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguravanje jednakih uvjeta za svu djecu pri upisu i tokom osnovnog odgoja i obrazovanja.

PLANOVI I PROGRAMI RADA

Član 38. st. (1) i (2)

(1) Vaspitno-obrazovni proces ostvaruje se na osnovu nastavnog plana i programa koji na prijedlog Zavoda donosi ministar.

(2) Ministar donosi Pravilnik o Nastavnom planu i programu za osnovni odgoj i obrazovanje.

42. **Pravilnik o nastavnom planu i programu za osnovni odgoj i obrazovanje** („Službeni glasnik RS“ broj 77/24) u relevantnom dijelu glasi:

Član 1.

Nastavnim planom utvrđuju se nastavni predmeti ili nastavna područja i njihov raspored po razredima, godišnji i sedmični broj časova nastave i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada, a nastavnim programom utvrđuju se sadržaj za svaki nastavni predmet, opći i posebni ciljevi, ishodi učenja i didaktičko-metodička uputstva i preporuke.

Član 3. stav (1)

(1) Nastavni programi za osnovni odgoj i obrazovanje po predmetnim područjima, razredima i nastavnim predmetima nalaze se u prilogima od 9. do 30. ovog pravilnika i čine njegov sastavni dio, a bit će objavljeni u posebnoj publikaciji.

Član 4. tačka 12)

Nastavni programi za osnovni odgoj i obrazovanje nalaze se u sljedećim prilogima:

12) Nastavni program za nastavni predmet Historija od VI. do IX. razreda osnovne škole nalazi se u Prilogu 20. ovog pravilnika,

43. **Prilog 20 – Nastavni program za nastavni predmet Istorija za IX razred osnovne škole** (tekst preuzet s internetske stranice Republičkog pedagoškog zavoda Republike Srpske, dostupan na <https://www.rpz-rs.org/911/rpz-rs/Nastavni/programi/za/nastavni/predmet/Istorija/od/VI/do/IX/razreda/osnovne/skole>) na srpskom jeziku u relevantnom dijelu glasi:

SADRŽAJ PROGRAMA

<i>Ishodi učenja</i>	<i>Sadržaji programa/Pojmovi</i>	<i>Korelacija sa drugim nastavnim predmetima</i>
<i>[...]</i>	<i>[...]</i>	<i>[...]</i>

Tema 11. Republika Srpska i Odbrambeno-otadžbinski rat (10)

Učenik može da: - razlikuje glavne faze u procesu nastanka Republike Srpske; - pokaže na karti granice, geografske regije i najveće gradove Republike Srpske; - imenuje najznačajnije simbole (zastava, grb, himna), praznike, kulturne, naučne i obrazovne ustanove; - objasni okolnosti i značaj nastanka Vojske Republike Srpske (VRS); - navede uzroke i posljedice Odbrambeno-otadžbinskog rata; - navede najznačajnije ratne operacije VRS, ratna žarišta i njihov značaj; - navede ciljeve, strukturu i imena glavnokomandujućih VRS; - razlikuje svakodnevni život civila u gradovima (u pozadini), na frontu, u izbjeglištvu, kao i život zatvorenika u logorima; - navede mjesta stradanja Srba tokom Odbrambeno-otadžbinskog rata, kao i najveća stratišta Srba u XX vijeku; - opiše ličnost ili događaj stradanja iz istorije rodnog kraja; - navede primjere uništenja kulturno-istorijskog nasljeđa srpskog naroda; - procijeni značaj njegovanja kulture sjećanja na žrtve Odbrambeno-otadžbinskog rata, kao i tradicije i kulture srpskog naroda;	- Nastanak Republike Srpske - Vojska Republike Srpske i Odbrambeno-otadžbinski rat (1992-1995) - Stradanje i zločini nad srpskim narodom - Republika Srpska poslije Dejtonskog sporazuma - Kultura pamćenja u lokalnoj zajednici POJMOVI: Republika Srpska; Odbrambeno-otadžbinski rat; Vojska Republike Srpske (VRS); struktura VRS; korpusi, Glavni štab, Vrhovna komanda; Radovan Karadžić; Ratko Mladić; Momir Talić; Novica Simić; heroji rata; logori; akcije VRS; Koridor 92; deblokada Smoluće; Vrbas 92; Mitrovdanske ofanzive; Operacije u Podrinju; Lukavac 93; Vaganj 95; paravojne formacije; mudžahedini; Alija Izetbegović; Kutiljerov plan; Vens-Ovenov plan; Oven-Stoltenbergov plan; Plan kontakt grupe; Dejtonski mirovni sporazum; ratni zločini; Sijekovac; Jošanica; Ledići; Zalazje; Sase; Kravica; Bradina; Mrkonjić Grad; Tarčin; Čelebići; Prebilovci; Vozuća; Žitomislić; Mostar; Bosansko Grahovo; petrovačka cesta; Kazani; Doboje; Derventa; Sarajevo; djeca stradala u Odbrambeno-otadžbinskom ratu; 12 beba; Spomenko Gostić; Slobodan Stojanović; dobrovoljačka i tuzlanska kolona; kultura	Geografija Srpski jezik Muzička kultura Vjeronauka Likovna kultura Osnovi informatike Fizičko i zdravstveno vaspitanje
--	---	--

- navede spomenike sagrađene na mjestima stratišta; - analizira primjere intervencije međunarodne zajednice; - procijeni značaj Dejtonskog mirovnog sporazuma.	pamćenja; neprocesuirani ratni zločini; kulturne i javne ličnosti Republike Srpske; strani intervencionizam; privatizacija; depopulacija; kulturno-istorijski spomenici; himna, zastava, grb (obilježja Republike Srpske); institucije; Vlada; Narodna skupština; predsjednik Republike Srpske; entiteti; distrikt; praznici; 9. januar; nacionalni parkovi; kultura; tradicija, spomenici; Andrićgrad; Zmijanjski vez.	
---	--	--

VI. Dopustivost

44. Pri ispitivanju dopustivosti zahtjeva Ustavni sud je pošao od odredbe člana VI/3.a) Ustava BiH i člana 19. Pravila Ustavnog suda.

45. Član VI/3.a) Ustava Bosne i Hercegovine glasi:

a) Ustavni sud je jedini nadležan da odlučuje o bilo kojem sporu koji se javlja po ovom Ustavu između dva entiteta, ili između Bosne i Hercegovine i jednog ili oba entiteta, te između institucija Bosne i Hercegovine, uključujući ali ne ograničavajući se na to:

[...]

- Da li je bilo koja odredba ustava ili zakona jednog entiteta u skladu sa ovim Ustavom.

Sporove može pokrenuti član Predsjedništva, predsjedavajući Vijeća ministara, predsjedavajući, ili njegov zamjenik, bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine; jedna četvrtina članova/delegata bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine, ili jedna četvrtina članova bilo kojeg doma zakonodavnog organa jednog entiteta.

46. Član 19. Pravila Ustavnog suda u relevantnom dijelu glasi:

Zahtjev nije dopustiv ako postoji neki od sljedećih slučajeva:

a) Ustavni sud nije nadležan za odlučivanje;

47. Imajući u vidu odredbe čl. IV/2. i VI/3.a) Ustava BiH, Ustavni sud konstatira da je zahtjev za ocjenu ustavnosti podnio ovlašteni subjekt. Naime, Predstavnički dom sastoji se od 42 člana, pa 13

članova, koliko ih je podnijelo zahtjev, čini najmanje jednu četvrtinu od ukupnog broja članova u smislu člana VI/3.a) Ustava BiH.

48. Nakon što je utvrđeno da je zahtjev podnio ovlašteni subjekt, Ustavni sud zapaža da se u ovom postupku pokreće pitanje dopustivosti zahtjeva prema članu 19. stav (1) tačka a) Pravila, kojim je propisano da zahtjev nije dopustiv kada Ustavni sud nije nadležan za odlučivanje. Shodno tome, Ustavni sud treba razmotriti ulaze li pitanja koja se pokreću predmetnim zahtjevom u nadležnost Ustavnog suda, kako je to propisano članom VI/3.a) Ustava BiH.

49. Ustavni sud zapaža da u ovom slučaju nije sporno da predmet ocjene ustavnosti nisu ustav ili zakoni entiteta, već odredbe Pravilnika i Priloga kao akata niže pravne snage. Kako je u članu VI/3.a) Ustava Bosne i Hercegovine propisano da je Ustavni sud nadležan odlučivati o bilo kojem sporu koji se javlja po tom ustavu, što uključuje, ali se ne ograničava na to je li bilo koja odredba ustava ili zakona jednog entiteta u skladu s tim ustavom, Ustavni sud treba ispitati je li u konkretnom slučaju nadležan za ocjenu ustavnosti osporenih odredbi Pravilnika i Priloga kao akata niže pravne snage od ustava i zakona. U vezi s tim, Ustavni sud ukazuje na to da je u svojoj dosadašnjoj praksi, u situacijama kada je pokretano pitanje usaglašenosti nekog općeg akta koji nije izričito naveden u odredbi člana VI/3.a) Ustava BiH, u svakom pojedinačnom predmetu cijenio karakter i pravnu prirodu osporenih akata u odnosu na nadležnost koja mu je dodijeljena na osnovu navedenog člana, te shodno tome izražavao stav hoće li konkretni zahtjev za ispitivanje tih akata ocijeniti dopustivim. Dakle, Ustavni sud ukazuje da se prilikom razmatranja nadležnosti u takvim slučajevima ne ograničava samo na vrstu akata, nego u svakom konkretnom slučaju ispituje i *ad hoc* odlučuje je li moguće prihvatiti nadležnost.

50. U tom pravcu Ustavni sud je uspostavio određene kriterije, pa je, između ostalog, prihvatao nadležnost u situaciji kada akti niže pravne snage od zakona pokreću pitanje kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda zaštićenih Ustavom Bosne i Hercegovine i Evropskom konvencijom (vidi, npr. Ustavni sud, odluke o dopustivosti i meritumu broj *U-4/05* od 22. aprila 2005. godine, objavljena u „Službenom glasniku BiH“ broj 32/05, i broj *U-7/05* od 2. decembra 2005. godine, objavljena u „Službenom glasniku BiH“ broj 45/05). Naime, Ustavni sud je zauzeo stav da, kad god je to moguće, mora interpretirati svoju jurisdikciju tako da dopusti najširu mogućnost otklanjanja posljedica kršenja tih prava (*op. cit.*, *U-4/05*, tačka 16).

51. U skladu s navedenim, Ustavni sud zapaža da je iz relevantnih činjenica predmeta očigledno da oblast obrazovanja sama po sebi zahtijeva poštovanje visokih standarda i načela ljudskih prava kojima se omogućava jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti u obrazovanju. Također, Ustavni

sud podsjeća da se nastavnim planovima i programima „[...] obrađuju i razrađuju vrlo ozbiljna, stručna i praktična pitanja u smislu organiziranja oblasti obrazovanja. Zbog toga izrada nastavnih planova i programa ne može biti zakonska materija koju bi detaljno trebao urediti zakonodavac, već je to materija koju sa stanovišta struke uređuje nadležno ministarstvo obrazovanja u saradnji sa stručnim tijelima, naravno poštujući utvrđena zakonska načela“ (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj U-26/13 od 26. marta 2015. godine, tačka 54, dostupna na www.ustavnisud.ba). Prema tome, polazeći od činjenice da se obrazovni proces odvija upravo na osnovu nastavnih planova i programa, proizlazi da je Ministarstvo prilikom donošenja pravilnika o pojedinačnim planovima i programima dužno implementirati standarde iz Ustava Bosne i Hercegovine koji će jamčiti ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda u obrazovnom procesu. U tom pogledu, Ustavni sud također podsjeća da je u odluci u predmetu broj U-26/13 (*op. cit.*, tačka 55) ukazao da „[...] u slučaju da izvršna tijela ne poštuju utvrđena zakonska načela, u kontekstu zabrane diskriminacije i poštovanja ljudskih prava i sloboda, prilikom izrade nastavnih planova i programa ili prilikom donošenja bilo kakvih odluka u vezi s tim, osobe čija se prava krše odlukama tih izvršnih tijela vlasti imaju mogućnost tražiti zaštitu pred nadležnim redovnim sudovima“.

52. Prema tome, iako osporeni pravilnik i prilog nisu „zakon“ u formalnom i materijalnom smislu, očigledno je da ti akti imaju značajne pravne učinke na ljudska prava i slobode učenika i njihovih roditelja, odnosno da se zahtjevom za ocjenu ustavnosti pokreću pitanja koja proizlaze iz Ustava Bosne i Hercegovine i međunarodnih sporazuma kojima se garantira zaštita ljudskih prava, a tiču se ostvarivanja prava na obrazovanje. Osim toga, Ustavni sud smatra da se osporenim odredbama Pravilnika i Priloga pokreću pitanja usklađenosti načela iz Preambule Ustava Bosne i Hercegovine u dijelu u kojem je navedeno: „[...] Posvećeni miru, pravdi, toleranciji i pomirenju, Ubijedjeni da demokratski organi vlasti i pravične procedure najbolje stvaraju miroljubive odnose unutar pluralističkog društva, [...]“ Stoga, Ustavni sud smatra da postoje validni razlozi za prihvatanje nadležnosti za odlučivanje u ovom predmetu.

53. Imajući u vidu odredbe člana VI/3.a) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 19. stav (1) Pravila Ustavnog suda, Ustavni sud zaključuje da je zahtjev dopustiv zato što ga je podnio ovlašteni subjekt te stoga što ne postoji nijedan formalni razlog iz člana 19. stav (1) Pravila Ustavnog suda zbog kojeg ne bi bio dopustiv.

VII. Meritum

54. Podnosioci zahtjeva smatraju da su član 4. stav (1) tačka 12) Pravilnika i Prilog kao sastavni dio Pravilnika suprotni načelu vladavine prava iz člana I/2. i članu III/3.b) Ustava Bosne i

Hercegovine, pravu na obrazovanje iz člana II/3.1) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 2. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju te pravu na nediskriminaciju iz člana II/4. Ustava Bosne i Hercegovine, člana 14. Evropske konvencije i člana 1. Protokola broj 12 uz Evropsku konvenciju u vezi s pravom na obrazovanje.

a) Usklađenost osporenih odredbi sa čl. I/2. i III/b) Ustava Bosne i Hercegovine

55. Podnosioci zahtjeva tvrde da su osporene odredbe protivne čl. I/2. i III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine zbog toga što je odabir spornih tema protivan poštovanju osnovnih načela i ciljeva utvrđenih čl. 3. i 4. Okvirnog zakona. Također ukazuju da je na osnovu člana 59. Okvirnog zakona postojala obaveza Ministarstva da se prilikom donošenja Pravilnika pridržava odredbi tog zakona, odnosno da se u obrazovnom procesu promovira poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini i vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji, kao i obrazovanje bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

56. Član I/2. Ustava Bosne i Hercegovine glasi:

2. Demokratska načela

Bosna i Hercegovina je demokratska država koja funkcioniše u skladu sa zakonom i na osnovu slobodnih i demokratskih izbora.

57. Član III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine glasi:

b) Entiteti i sve njihove administrativne jedinice će se u potpunosti pridržavati ovog Ustava, kojim se stavljaju van snage zakonske odredbe Bosne i Hercegovine i ustavne i zakonske odredbe entiteta koje mu nisu saglasne, kao i odluka institucija Bosne i Hercegovine. Opšta načela međunarodnog prava su sastavni dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine i entiteta.

58. Ustavni sud podsjeća da je u svojoj dosadašnjoj praksi član I/2. Ustava Bosne i Hercegovine tumačio tako da sadrži načelo vladavine prava (vidi, između ostalih, Ustavni sud, odluke o dopustivosti i meritumu br. U-21/16 od 1. juna 2017. godine, tačka 19, i U-6/06 od 29. marta 2008. godine, tačka 22). Ustavni sud naglašava da načelo vladavine prava podrazumijeva da svi zakoni, drugi propisi, kao i postupci nosilaca vlasti moraju biti u skladu s ustavom. Osim toga, to načelo zahtijeva da svi entitetski i kantonalni ustavi, zakoni i drugi propisi koji se donose moraju biti usklađeni s ustavnim načelima. To dalje znači da pravni sistem počiva na hijerarhiji pravnih akata, počevši od ustava kao najvišeg pravnog akta pa do podzakonskih akata (vidi, između ostalih, Ustavni

sud, odluke o dopustivosti i meritumu br. *U-21/16* od 1. juna 2017. godine, tačka 19, i *U-6/06* od 29. marta 2008. godine, tačka 22).

59. Također, Ustavni sud podsjeća da je u svojoj praksi već zauzeo jasan stav o ustavnoj obavezi poštovanja državnih zakona. Tako je u Odluci broj *U-14/04* Ustavni sud istakao da „donošenje entitetskih zakona suprotno proceduri koja je propisana državnim zakonima pokreće pitanje ustavnosti takvih zakona u smislu odredbi člana III/3.b) Ustava BiH, te da se obaveze koje nameću državni zakoni moraju poštovati“ (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj *U-14/04* od 29. oktobra 2010. godine, objavljena u „Službenom glasniku BiH“ broj 23/05). U tom pogledu, Ustavni sud ukazuje na svoju dobro utvrđenu praksu prema kojoj do povrede člana III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine, uključujući i načela vladavine prava iz člana I/2. Ustava Bosne i Hercegovine, može doći ukoliko zakoni entiteta nisu usklađeni s državnim zakonom koji u relevantnoj oblasti sadrži takav zahtjev (vidi Ustavni sud, odluke o dopustivosti i meritumu br. *U-2/11* od 27. maja 2011. godine, *U-4/12* od 26. maja 2012. godine, *U-26/13* od 26. marta 2015. godine, *U-11/15* od 6. aprila 2016. godine, *U-17/22* od 1. i 2. decembra 2022. godine, *U-22/18* od 5. jula 2019. godine, *U-10/21* od 2. decembra 2021. godine, *U-9/22* od 26. maja 2022. godine, *U-3/21* od 28. septembra 2023. godine, *U-2/24* od 30. maja 2024. godine i *U-12/24* od 19. septembra 2024. godine, sve dostupne na www.ustavnisud.ba).

60. Ustavni sud dalje zapaža da je Okvirni zakon koji se odnosi na oblast osnovnog odgoja i obrazovanja donesen u okviru reforme sektora obrazovanja u Bosni i Hercegovini. U vezi s pitanjem je li postojala obaveza poštovanja Okvirnog zakona kao „odluke institucije Bosne i Hercegovine“ u smislu člana III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine, Ustavni sud, *mutatis mutandis*, ukazuje na svoju praksu iz Odluke broj *U-22/18*, u kojoj je razmatrana usklađenost kantonalnog zakona o visokom obrazovanju s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju. U toj odluci Ustavni sud je, između ostalog, naveo da Okvirni zakon o visokom obrazovanju služi kao osnovni normativni instrument kojim država regulira oblast obrazovanja na općenit i principijelan način, dok se federalnim jedinicama prepušta tu istu oblast regulirati preciznije, ali obavezno u skladu s državnim zakonom (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj *U-22/18* od 5. jula 2019. godine, tačka 26, dostupna na www.ustavnisud.ba). Također, Ustavni sud podsjeća da je takav stav zauzeo i u Odluci broj *U-2/21* u kojoj je razmatrao ustavnost određenih odredbi Zakona o visokom obrazovanju u Republici Srpskoj, u kojoj je ukazao da zakoni Republike Srpske trebaju biti usklađeni s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju, dok će sva pitanja iz oblasti visokog obrazovanja koja nisu regulirana državnim zakonom biti regulirana zakonima na nivou Republike Srpske (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj *U-3/21* od 28. septembra 2023. godine, tačka 39). U tom

predmetu, Ustavni sud je u pogledu tvrdnji Narodne skupštine RS da se radi o zakonu kojim se uspostavljaju tek „smjernice“ za nadležne niže nivoe vlasti istakao da se ne može izvesti zaključak da taj zakon u dijelu načina osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju propisuje samo okvirne standarde, kako se to tvrdi u odgovoru na zahtjev. Ustavni sud je naglasio da su Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju „uspostavljena i državna tijela za provođenje zakona i međunarodnih obaveza BiH. Tim državnim tijelima data je nadležnost da s odgovornim nivoima vlasti (entiteti, kantoni, Brčko distrikt) u ovoj oblasti provode postupak osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH na način propisan Okvirnim zakonom. Institucijama BiH, koje su uspostavljene Okvirnim zakonom, propisana je nadležnost za provođenju procesa osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH, koja uključuje donošenje propisa u tom segmentu kako bi se oblast visokog obrazovanja utemeljila u skladu s Evropskim standardima i smjericama za osiguranje kvaliteta (ESG) za sve visokoškolske ustanove u BiH“ (*ibid.*).

61. Ustavni sud smatra da se navedeni stavovi u cijelosti mogu primijeniti i na Okvirni zakon koji se odnosi na oblast osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja. Naime, Ustavni sud ukazuje da je i u članu 1. stav 3. Okvirnog zakona propisano da sistem osnovnog i srednjeg obrazovanja mora biti usklađen s Okvirnim zakonom. U ovom kontekstu, Ustavni sud podsjeća da je analizirajući sistem osnovnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini u Odluci broj U-26/13 (*op. cit.*, tačka 54) naglasio da su „[...] opća načela u oblasti osnovnog i srednjeg obrazovanja jasno utvrđena Okvirnim zakonom, Sporazumom o Zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa i spornim zakonima. Sva ta načela i standarde dužna su poštovati i implementirati izvršna tijela vlasti prilikom izrade i donošenja nastavnih planova i programa. Izvršna tijela bi morala utvrđena načela implementirati kroz nastavne planove i programe, u koje bi bilo uključeno sve ono što je nužno za poštovanje jednakog pristupa obrazovanju za sve, bez bilo kakve diskriminacije, vodeći pri tome računa o svačijim vjerskim i filozofskim uvjerenjima“.

62. Osim toga, Ustavni sud zapaža da je Okvirnim zakonom i Zakonom o Agenciji na nivou institucija Bosne i Hercegovine uspostavljena Agencija kao samostalna upravna organizacija u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, koja je nadležna za razvoj zajedničke jezgre nastavnih planova i programa u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju. U skladu s tim, Ustavni sud ukazuje da je u članu 42. Okvirnog zakona propisano da će se u svim javnim i privatnim školama u Bosni i Hercegovini uspostaviti i primjenjivati zajednička jezgra nastavnih planova i programa. Osim toga, i prema Sporazumu o Zajedničkoj jezgri ministri obrazovanja entiteta i kantona i direktor Odjela za obrazovanje Brčko distrikta obavezali su se uključiti Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa u planove i programe koje oni donose, a koji se izučavaju u područjima pod

njihovom nadležnošću (vidi relevantne odredbe). U tom pogledu, Ustavni sud smatra da je Ministarstvo prilikom donošenja planova i programa bilo dužno poštovati i implementirati Zajedničku jezgru.

63. Na osnovu navedenog, Ustavni sud će, vodeći se svojim već zauzetim stavovima o neophodnosti poštovanja „obaveza koje se entitetima ili drugim administrativnim jedinicama Bosne i Hercegovine nalažu odredbama državnih zakona“, ustavnost osporenih odredbi Pravilnika i Priloga ispitati u svjetlu poštovanja obaveza i načela utvrđenih Okvirnim zakonom i Zajedničkom jezgrom kao „odlukama institucija Bosne i Hercegovine“.

64. U vezi s tim, Ustavni sud zapaža je u članu 2. Okvirnog zakona propisano da je svrha osnovnog obrazovanja da „doprinese stvaranju društva zasnovanog na vladavini zakona i poštivanju ljudskih prava“. Također, u članu 3. Okvirnog zakona propisano je da su opći ciljevi obrazovanja „[...] c) promocija poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, i priprema svake osobe za život u društvu koje poštuje principe demokratije i vladavine zakona; d) razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji, na način primjeren civilizacijskim tekovinama, upoznajući i uvažavajući druge i drugačije, poštujući različitosti i njegujući međusobno razumijevanje, toleranciju i solidarnost među svim ljudima, narodima i zajednicama u Bosni i Hercegovini i svijetu“. Osim toga, Ustavni sud podsjeća da je u članu 36. Okvirnog zakona propisano da „nadležne obrazovne vlasti i škola utvrđuju i provode vlastite programe koji podržavaju i njeguju različite kulture, jezike i vjeroispovijesti svojih učenika [...]“. Nadalje, Ustavni sud ukazuje da je u Zajedničkoj jezgri propisano da je neophodno kod učenika razvijati „toleranciju na različitost, multiperspektivnost, otvorenost, kritičko mišljenje i razumijevanje konteksta“. Također je navedeno da ishodi učenja moraju biti postavljeni tako da učenik „tumači prošlost temeljem didaktički oblikovanih historijskih izvora i razumije šta sve može utjecati na pisanje historije, otkriva različita historijska stajališta na historijske događaje i određuje kontekst u kojem su ta gledišta nastala (kritičko mišljenje)“.

65. Prema tome, Ustavni sud smatra da je na osnovu Okvirnog zakona uspostavljen jasan pravni okvir koji je obavezivao entitetska i kantonalna ministarstva obrazovanja i Odjeljenje za obrazovanje Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine da obrazovanje organiziraju tako da se, između ostalog, a) zasniva na vladavini zakona i poštovanju ljudskih prava; da se b) razvija svijest o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, vlastitoj kulturnoj samosvijesti, jeziku i naslijeđu, na način koji je u skladu s civilizacijskim tekovinama; te da se c) informacije ili znanje koji su uključeni u nastavni plan i program predstavljaju na način da podržavaju i njeguju različite kulture, jezike i vjeroispovijesti

učenika i da razvijaju toleranciju na različitost, multiperspektivnost, otvorenost, kritičko mišljenje i razumijevanje konteksta.

66. U tom kontekstu, Ustavni sud zapaža da iz spornog priloga – sadržaja programa koji se odnosi na temu „Republika Srpska i Odbrambeno-otadžbinski rat“ proizlazi da je nastavnim programom predviđeno da svi učenici treba da obrađuju sljedeće teme: „Nastanak Republike Srpske, Vojska Republike Srpske i Odbrambeno-otadžbinski rat (1992–1995), Stradanje i zločini nad srpskim narodom i Republika Srpska poslije Dejtonskog sporazuma – Kultura pamćenja u lokalnoj zajednici.“ Zatim iz kolone koja se odnosi na „Ishod učenja“ proizlazi da svaki učenik u Republici Srpskoj treba „objasniti okolnosti i značaj nastanka Vojske Republike Srpske, navesti uzroke i posljedice Odbrambeno-otadžbinskog rata, navesti najznačajnije ratne operacije Vojske Republike Srpske, ratna žarišta i njihov značaj, navesti mjesta stradanja Srba tokom Odbrambeno-otadžbinskog rata, kao i najveća stratišta Srba u XX vijeku, navesti primjere uništenja kulturno-istorijskog naslijeđa srpskog naroda, procijeniti značaj njegovanja kulture sjećanja na žrtve Odbrambeno-otadžbinskog rata, kao i tradicije i kulture srpskog naroda“.

67. Dovodeći navedeni sadržaj u vezu s relevantnim odredbama Okvirnog zakona, Ustavni sud primjećuje da iz spornog dijela nastavnog programa, odnosno tema koje trebaju biti obrađivane, slijedi da teme koje se odnose na Republiku Srpsku i srpski narod obuhvataju veći dio nastavnog plana i programa za osnovnu školu. Ustavni sud smatra da se takav pristup, kojim se nastavnim planom isključuju perspektive pripadnika drugih etničkih grupa, ne može smatrati usklađenim s obavezom Ministarstva da podržava i njeguje različite kulture, jezike i vjeroispovijesti svojih učenika, te da podržava i njeguje različite kulture i toleranciju na različitost. Iz osporenih odredbi uopće nije jasno kako i na koji način se pobrojane teme odnose na pripadnike drugih konstitutivnih naroda i Ostalih. Također je nejasno kako se pripadnicima drugih konstitutivnih naroda i Ostalih omogućava u obrazovnom procesu da, uz vlastiti kulturni identitet, razvijaju i svijest o privrženosti državi Bosni i Hercegovini, razumijevaju i njeguju potrebe za kulturom i očuvanjem nacionalnog kulturnog naslijeđa i kulturnih dobara, te razvijaju poštovanje različitosti i mišljenja drugih na način koji podstiče ravnopravnost i toleranciju. U situaciji kada sporne odredbe nastavnog plana i programa onemogućavaju da se historijska viđenja pripadnika drugih društvenih grupa uklope u praktičnu realizaciju nastavnog plana i programa, Ustavni sud smatra da se osporene odredbe nastavnog plana ne mogu smatrati usklađenim s načelima iz člana 3. Okvirnog zakona.

68. Također, zbog činjenice da se osporene odredbe Pravilnika i Priloga u većem dijelu odnose na Republiku Srpsku i srpski narod u Bosni i Hercegovini, Ustavni sud smatra da nastavni plan u spornom dijelu ne zadovoljava ni zahtjev multiperspektivnosti na koji je ukazano u Zajedničkoj

jezgri. Ustavni sud ukazuje da se takav pristup naročito ukazuje nužnim u multietničkim državama kakva je Bosna i Hercegovina. Ustavni sud smatra da je, primjenjujući standarde iz Okvirnog zakona i Zajedničke jezgre, nastavni program za historiju za period od 1992. do 1995. godine bilo nužno koncipirati tako da pokriva više različitih perspektiva kako bi se dobila što objektivnija i cjelovitija slika prošlih događaja, te uvažavale različite perspektive i iskustva različitih etničkih, vjerskih i kulturnih grupa u Bosni i Hercegovini. Bez takvog pristupa nije moguće ostvariti cilj obrazovanja u Bosni i Hercegovini prema kojem je, u smislu člana 3. stav 2. tačka d) Okvirnog zakona, nužno osigurati da učenici, na način koji je u skladu s civilizacijskim tekovinama, upoznaju i uvažavaju druge i drugačije, poštujući različitosti i njegujući međusobno razumijevanje, toleranciju i solidarnost među svim narodima i zajednicama u Bosni i Hercegovini. U tom pogledu, Ustavni sud zapaža da je na nužnost primjene tog načela ukazano u Preporukama Vijeća ministara BiH (vidi tačku 14. ove odluke). Osim toga, Ustavni sud zapaža da iz Preporuka OSCE-a (vidi tač. 16. i 17. ove odluke), kao i Preporuka ECRI-a (vidi tačku 18. ove odluke) proizlazi da u Bosni i Hercegovini postoje značajni problemi u vezi s implementacijom načela multiperspektivnosti u nastavi historije, što dovodi do pristrasnosti i neravnomjerne prezentacije događaja iz perioda od 1992. do 1995. godine. Ustavni sud također ukazuje da je nužnost provođenja navedenih načela ustanovljena u članu 2.3. Smjernica za pisanje udžbenika historije, kao i u relevantnim odredbama Zajedničke jezgre za historiju, u kojima je naglašeno načelo multiperspektivnosti u izučavanju historije.

69. Ustavni sud zapaža da su upravo osporene odredbe Pravilnika i Priloga bile osnov za pisanje udžbenika koji je odobrilo Ministarstvo. Nadalje, Ustavni sud zapaža da je već u predgovoru udžbenika navedeno: „U žiži su srpski narod i Bosna i Hercegovina.“ Također, nakon uvida u sadržaj udžbenika, Ustavni sud zapaža da je „9. januar“ označen kao Dan Republike Srpske, rat u Bosni i Hercegovini je predstavljen kao građanski rat, prezentirana je „Deklaracija Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“, navedeno je da su institucije Bosne i Hercegovine zajedničke institucije. Osim toga, navedeno je da Republika Srpska „[n]jeguje bliske veze sa svojom maticom Srbijom“, da je „[o]dluka o statusu Brčkog, koje je u ratu bilo u Srpskoj, bila [...] na štetu srpskog entiteta“. Zatim, Ustavni sud naročito naglašava da je navedeno: „[p]rotiv interesa Republike Srpske nerijetko su bile odluke Kancelarije visokog predstavnika i Ustavnog suda BiH“, a zatim je u dijelu koji nosi naziv „Pitanja i zadaci“ postavljeno pitanje: „Koje su dvije institucije služile za podrivanje nadležnosti Republike Srpske i centralizaciji BiH?“ Osim toga, navedeno je: „[u] Ustavnom sudu BiH bošnjačke i strane sudije preglasavale su u važnim predmetima srpske i hrvatske sudije. Tako je Ustavni sud donio odluke o: konstitutivnosti sva tri naroda na cijelom prostoru BiH, osporavanju znamenja Republike Srpske (grb i himna), kao i Dana Republike (9. januar) itd.“

70. Ustavni sud smatra da se dozvoljavanje ovakvog prikaza u udžbeniku ne može smatrati komplementarnim s obavezom koja proizlazi iz odredbe člana 3. stav 2. tačka c) Okvirnog zakona, prema kojoj su opći ciljevi obrazovanja, koji proistječu iz općeprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti, „promocija poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, i priprema svake osobe za život u društvu koje poštuje principe demokratije i vladavine zakona“. U skladu s tim, Ustavni sud naglašava da obrazovni sadržaji, posebno oni koji se odnose na historiju i društvo, moraju biti usklađeni s pravnim normama i demokratskim vrijednostima kako bi se spriječili diskriminacija, revizionizam, ideološka manipulacija ili indoktrinacija djece. U tom smislu, Ustavni sud podsjeća da obrazovanje ima ključnu ulogu u oblikovanju društvene svijesti i razumijevanju važnosti poštovanja vladavine zakona, što uključuje i obavezu poštovanja pravomoćnih sudskih odluka. Također, nenavođenje presuda o genocidu i ratnim zločinima u odgovarajućem kontekstu trivijalizira te zločine i negativno utječe na proces pomirenja, što je suprotno vrijednostima istaknutim u Preambuli Ustava BiH, u kojoj je naglašena posvećenost „miru, pravdi, toleranciji i pomirenju“ te da „demokratski organi vlasti i pravične procedure najbolje stvaraju miroljubive odnose unutar pluralističkog društva [...]“.

71. Prikazivanje Ustavnog suda na način kako je učinjeno u udžbeniku direktno podriva povjerenje u pravni poredak države, što je protivno poštovanju načela demokracije i vladavine zakona. U tom pogledu, Ustavni sud ukazuje da isticanje „9. januara“ kao Dana Republike Srpske ili korištenje sintagme „zajedničke institucije“ za institucije Bosne i Hercegovine, bez poveznice s konačnim i obavezujućim odlukama Ustavnog suda, dodatno sugerira nepoštovanje načela ustavne vladavine prava. Navođenje da su „protiv interesa Republike Srpske nerijetko bile odluke Kancelarije visokog predstavnika i Ustavnog suda BiH“ i postavljanje nastavnog pitanja poput „Koje su dvije institucije služile za podiranje nadležnosti Republike Srpske?“ za učenike IX razreda osnovnih škola u Republici Srpskoj vodi samo stvaranju negativnih stavova prema državnim institucijama i institucijama uspostavljenim Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini. Na taj način se također narušava svijest o pripadnosti Bosni i Hercegovini, što je u direktnoj suprotnosti s ciljem obrazovanja navedenim u članu 3. Okvirnog zakona, koji zahtijeva „razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini“.

72. Stoga, imajući u vidu sve navedeno, Ustavni sud smatra da način na koji je napisan nastavni program, u dijelu koji se odnosi na period od 1992. do 1995. godine, ne zadovoljava standarde iz čl. 2, 3, 36. i 42. Okvirnog zakona i Zajedničke jezgre. U takvim okolnostima, Ustavni sud zaključuje da su osporene odredbe protivne odredbama čl. I/2. i III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine.

Ostali navodi

73. Naposljetku, Ustavni sud zapaža da su podnosioci zahtjeva osporili ustavnost osporenih odredbi i s aspekta člana II/3.1) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 2. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, člana II/4. Ustava Bosne i Hercegovine i člana 14. Evropske konvencije u vezi sa članom II/3.1) Ustava Bosne i Hercegovine i članom 2. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, te člana 1. Protokola broj 12 uz Evropsku konvenciju. Međutim, Ustavni sud smatra da, s obzirom na već usvojene zaključke, nema potrebe posebno ispitivati te navode.

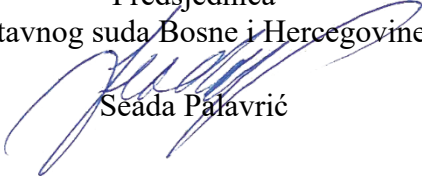
VIII. Zaključak

74. Ustavni sud zaključuje da osporene odredbe člana 4. stav (1) tačka 12) Pravilnika i Prilog broj 20 – Nastavni program za nastavni predmet Historija za IX razred osnovne škole u dijelu koji se odnosi na „Temu 11. Republika Srpska i Odbrambeno-otadžbinski rat“ nisu u saglasnosti s odredbama čl. I/2. i III/3.b) Ustava Bosne i Hercegovine jer su suprotni standardima iz Okvirnog zakona i Zajedničke jezgre kao odlukama institucija Bosne i Hercegovine.

75. Na osnovu člana 64. stav (4) Pravila Ustavnog suda, prestaje pravno djelovanje Odluke o privremenoj mjeri broj U-20/24 od 11. oktobra 2024. godine.

76. Na osnovu člana 59. st. (1) i (2) i člana 61. st. (1), (2) i (3) Pravila Ustavnog suda, Ustavni sud je odlučio kao u dispozitivu ove odluke.

77. Prema članu VI/5. Ustava Bosne i Hercegovine, odluke Ustavnog suda su konačne i obavezujuće.

Predsjednica
Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

Seada Palavrić